

Дабіжа Л. П. Підготовка майбутніх учителів до організації різних видів зображувальної діяльності учнів початкової школи / Л. П. Дабіжа // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 53-57.

Автор

Дабіжа Л. П.

Дабіжа Л. П.

Dabizha L. P.

Назва

Підготовка майбутніх учителів до організації різних видів зображувальної діяльності учнів початкової школи.

Подготовка будущих учителей к организации разных видов изобразительной деятельности учеников начальной школы.

Preparing future teachers for organizing various types of pictorial activities for elementary school students.

Ключові слова

образотворча діяльність, малювання з натури, тематичне малювання, декоративне малювання, ліплення.

изобразительная деятельность, рисование с натуры, тематическое рисование, декоративное рисование, лепка.

fine arts, nature drawing, thematic drawing, decorative drawing, modeling.

Анотація

Стаття присвячена проблемі дослідження та моделювання дитячої творчості. В статті розглядається специфіка різних видів образотворчої діяльності молодших школярів, пропонуються методичні поради вчителю щодо організації різних видів занять образотворчим мистецтвом у початковій школі.

Статья посвящена проблеме исследования и моделирования детского творчества. В статье рассматривается специфика разных видов изобразительной деятельности младших школьников, предлагаются методические советы учителю по организации разных видов занятий изобразительным искусством в начальной школе.

The article is dedicated to the problem of analysis and modeling of children's creativity. It also deals with the specifics of different types of visual activity of younger students; methodological advice on organization of different types of fine arts classes in elementary school is being given.

Постановка проблеми. У процесі розвитку сучасного суспільства, для якого характерні потужний інформаційний потік та стандартизація особистості, виникає потреба у вихованні освіченої людини, що вмє виявляти свою унікальну самобутність. Темп розвитку теперішнього життя, яке в усіх його проявах стає все більш різноманітним і складним, вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, які сформовані багатовіковими традиціями, а рухливого, нестандартного мислення, швидкого орієнтування, творчого підходу до розв'язання великих і малих завдань суспільства.

На жаль, у більшості нинішніх випускників загальноосвітніх шкіл не розвинене творче мислення, вони слабо підготовлені до узагальнення отриманої інформації, перетворення її в гнучкі системи, які придатні для застосування у різних життєвих ситуаціях, фактично не готові до творчого аналізу ситуації.

Тому у законі України “Про освіту” зазначено, що характерною особливістю роботи сучасної школи повинна бути орієнтація на виявлення та розвиток творчих здібностей кожного учня, формування у кожної дитини здатності творчого підходу до будь-якої справи.

Важлива роль у цьому процесі належить активному залученню учнів до різних видів творчої діяльності, зокрема до образотворення. Очевидним є те, що особливого значення у цьому сенсі набувають заняття образотворчою діяльністю молодших школярів, оскільки діти цього віку люблять малювати, відчують у цьому природну потребу.

Аналіз попередніх досліджень. Проблемі художньо-творчого розвитку молодших школярів присвячено ряд досліджень психологів, дидактів, педагогів. У них розглядається роль творчості у формуванні особистості дитини, шляхи і засоби залучення її до творчої діяльності. У дослідження цієї проблеми особливо вагомий вклад внесли М.П. Драгоманов, С.Т. Шацький, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, Б.М. Теплов, В.О.Сухомлинський та ін., які вважали за необхідне у процесі

навчання досягати поставленої мети за рахунок творчих можливостей школярів. Орієнтація на творчу діяльність учнів була для них значно важливішою, ніж для інших педагогів. В.О.Сухомлинський писав: "Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя. Переживаючи духовне задоволення від того, що вона творить, людина по-справжньому відчуває, що вона живе. Без творчості, без одухотвореності процесом і результатами творення духовних цінностей неможливо уявити життя учнів. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням" [73; 523].

Дослідженням та моделюванням процесу дитячої творчості займається ціла плеяда сучасних вчених-педагогів та психологів. На особливу увагу заслуговують праці А.М. Матюшкіна, В.А. Моляко, А.І. Савенкова, А.І.Пеленкова, С.Л.Кононець, І.С.Волощука, Л.Н.Чернявської, А.А Мелика-Пашаєва та ін. У них їх автори висвітлюють механізми впливу на дитячу творчість, пропонують шляхи активізації творчої діяльності молодших школярів, розробляють методики розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва, дають методичні рекомендації учителям з цього приводу тощо.

Вивченням проблем розвитку творчого потенціалу особистості активно займаються і зарубіжні вчені – Р.Амтхауэр, А. Біне, Д. Векслер, Дж. Рензуллі, Дж. Рамен, П.Торренс, Л.Термен та ін. Ними всебічно аналізуються важливі аспекти формування творчого мислення учнів, дається глибокий аналіз сутності художньо-творчого розвитку особистості, розробляються його основні шляхи та засоби.

Мета статті. Зважаючи на важливість педагогічного керівництва процесом дитячого образотворення, ми ставили за мету проаналізувати у статті специфіку різних видів образотворчої діяльності молодших школярів, запропонувати вчителю ефективні методи та прийоми їх

організації.

Виклад основного матеріалу. Заняття образотворчим мистецтвом у початковій школі потенційно містять широкі можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів, оскільки за своєю суттю зображувальна діяльність учнів – діяльність продуктивна. Це обумовлено тим, що діти мають змогу передавати у художній формі свої враження від навколишнього, вносячи елементи індивідуального бачення. Тому вкрай необхідно, аби майбутні учителі початкових класів були готові до проведення таких занять на засадах творчості, володіли методикою розвитку творчого потенціалу молодших школярів на заняттях образотворчою діяльністю. У цьому сенсі важливим для майбутнього вчителя є розуміння специфіки різних видів образотворчої діяльності молодших школярів, навички організації таких занять. Так, заняття учнів початкової школи зображенням на площині та в об'ємі особливо ефективно впливають на розвиток творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку. Вони сприяють розширенню їх світогляду, розвитку творчої уяви, зорової пам'яті, художніх здібностей, емоційно-естетичного ставлення до дійсності. У процесі цих занять формуються такі якості особистості, як наполегливість, працелюбність, цілеспрямованість, проявляється творча активність кожного школяра. З огляду на це, програмою початкової школи з образотворчого мистецтва велику увагу приділено таким видам образотворчої діяльності молодших школярів, що передбачають зображення на площині, як малювання з натури, тематичне та декоративне малювання.

Малювання з натури – вид образотворчої діяльності, що характеризується направленістю на пізнання, творче відображення об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Він дає можливість кожному учневі накопичувати зорові образи, глибоко і всебічно пізнавати форму, будову, просторове розміщення, колір об'єктів дійсності, навчитися реалістичного зображення оточуючого. Наочно сприймаючи у процесі малювання з

натури все розмаїття ознак та характеристик об'єктів оточуючої дійсності, учень аналізує, порівнює, узагальнює властивості кожного предмета, що зображується, шукає шляхи його творчого відтворення на площині. Таким чином, процес малювання з природи стимулює розвиток творчого мислення учнів.

Однією з важливих можливостей занять малюванням з природи є розвиток у молодших школярів спостережливості – уміння бачити природу, виділяти у ній головне, суттєве, розуміти зв'язок між головними та другорядними частинами об'єктів. Успішному розвитку у школярів уміння бачити у значній мірі сприяє добре організоване спостереження зображуваних об'єктів. Для ефективності спостереження необхідне дотримання деяких організаційних моментів. Насамперед, перед учнями має бути чітко поставлене завдання – що і для чого спостерігати. В разі відсутності такої установки, процес малювання відрізняється пасивністю учнів, невиразними, нецікавими роботами.

Зовсім інші результати отримуємо, коли перед учнями поставлені конкретні завдання спостереження. Такими завданнями можуть бути: правильно визначити композиційне розміщення предметів натурної постановки, їх просторове положення один відносно одного; якомога точніше з'ясувати індивідуальні особливості форми та конструктивну будову кожного предмета; визначити колірні співвідношення елементів композиції тощо. У такому випадку ефективність спостереження учнів помітно підвищується, у них з'являється інтерес до роботи, бажання виконати дане завдання якнайкраще.

Велику роль заняття малюванням з природи відіграють у розвитку в учнів зорової пам'яті. Як відомо, розвинена зорова пам'ять служить необхідною умовою успішного пізнання дійсності, оскільки завдяки процесам пам'яті відбувається закріплення, впізнавання, відтворення предметів і явищ. Для розвитку зорової пам'яті у молодших школярів можна рекомендувати різні способи. Один із самих розповсюджених –

спеціальні вправи у зоровому відтворенні того, що спостерігав учень протягом дня. Вони виконуються учнями, здебільшого, на початку заняття. Вчитель може спеціально організувати таке спостереження. Так, наприклад, педагог пропонує дітям протягом 5-7 сек. уважно розглянути художній твір будь-якого жанру. Після цього репродукцію забирають, і учні відповідають на різні запитання за даним твором (Що зображено на картині? Скільки об'єктів зобразив художник? Якого кольору вони були? Які предмети знаходились на передньому плані? Які об'єкти найвіддаленіші від глядача? та ін.)

Цікавим та ефективним способом розвитку зорової пам'яті є також усне "малювання". Суть його полягає у тому, що учень попередньо отримує завдання поспостерігати за якимось предметом чи об'єктом по дорозі до школи. На уроці він детально описує ("змальовує") цей предмет, не називаючи його. Завдання усіх інших дітей – відгадати, про який предмет іде мова, вказати місце його розміщення.

Уважне вивчення природи, цілеспрямоване спостереження, вправління у розвитку зорової пам'яті служать тією необхідною базою, на основі якої розвивається творча уява молодшого школяра. Особливо ефективними для розвитку творчої уяви учнів є заняття малюванням на теми. У процесі тематичного малювання учень повинен самостійно розкрити конкретну тему, продумати та передати у малюнку сюжет, творчо вирішити його композицію, вдало дібрати колірне вирішення своєї роботи. У сюжетних малюнках яскраво проявляється самостійність, оригінальність мислення дітей, вміння передавати у малюнку своє ставлення до оточуючої дійсності, виражати засобами образотворчого мистецтва свої думки та почуття. Цей вид образотворчої діяльності базується на створенні нових художніх образів.

Молодші школярі люблять малювати на теми, відчують у цьому потребу. Вони можуть створювати сюжетні малюнки по пам'яті, за уявою, за спостереженням, або ж об'єднувати всі ці види тематичного малювання

в одній роботі. Теми для малювання можуть бути різними. Це життя дітей, побутові сюжети, ілюстрації до казок та інших літературних творів тощо.

На особливу увагу у плані розвитку творчих здібностей молодших школярів заслуговує ілюстрування казок. Казка є потужним каталізатором творчої уяви, образного мислення дитини. Її зміст допомагає учням створювати художні образи, використовуючи при цьому весь багаж своїх знань та умінь.

Робота над ілюстрацією до казки вимагає дотримання певної послідовності. Спочатку за пропозицією вчителя чи власним вибором учнів обирається казка. Далі перед кожним учнем стоїть завдання вибрати найулюбленіший епізод для ілюстрування, продумати сюжет малюнка, визначитись із характеристикою персонажів. У молодших класах використовують загальні характеристики героїв: лисиця – хитра, вовк – злий, колобок - хвалькуватий та ін. Допомогти учням у передачі характеру персонажів можна, звернувши їх увагу на те, як це роблять професійні художники. А для цього потрібно проаналізувати ілюстрації до казок, що вміщені у дитячих книгах. Варто запропонувати учням уявити себе художниками-ілюстраторами і намалювати свою ілюстрацію до книги. Така мотивація діяльності молодших школярів активізуватиме їх творчість, сприятиме розвитку образного мислення, пошуку оригінального вирішення образотворчих завдань.

Заняття тематичним малюванням розвивають фантазію дитини, допомагають формувати її індивідуальність. Тематична композиція вимагає від маленького художника особливих умінь, і не стільки у техніці малювання, скільки у здатності мислити образами і створювати художні образи засобами образотворчого мистецтва.

Такими ж цікавими і потрібними для розвитку творчих здібностей молодших школярів є заняття декоративним малюванням. Вони сприяють формуванню у дітей художнього смаку, творчої уяви, вміння розуміти та поєднувати у власних малюнках естетичну та утилітарну функції

побутових предметів, розвитку прагнення та здатності творчо перетворювати оточуючу дійсність за законами краси. Основними завданнями з декоративного малювання є створення декоративних малюнків (орнаментів та візерунків) на основі стилізованих зображень. Для успішного виконання цих завдань учнів слід навчити найпростіших прийомів стилізації готових природних форм. Заняття стилізацією мають великий творчий потенціал, оскільки вимагають від кожного учня застосування у комплексі різноманітних творчих здібностей – уміння цілеспрямовано спостерігати, зорову пам'ять, творчу уяву, образне мислення, фантазію, колірне чуття тощо.

Особливо активізують творчу діяльність молодших школярів колективні творчі завдання з декоративного малювання. Наприклад, з особливим задоволенням учні 1-2 класів виконують колективну роботу “Накрити стіл”. У ході виконання цього завдання діти створюють і оздоблюють візерунками макети чайника, чашок, блюдець, серветок, таці та ін. У результаті з'являється яскраве, декоративне панно, виконане руками всіх учнів класу.

Не менш результативно та захоплююче проходять заняття, на яких молодші школярі декорують вироби, виліплені із глини чи пластиліну, розписують карнавальні маски, що виконані у техніці “пап'є-маше”. Саме такі завдання з декоративного малювання допомагають розкрити творчі здібності кожної дитини, захопити її процесом творчого пошуку, проявити свою оригінальність та самобутність.

Важливим стимулом підвищення творчої активності молодших школярів на заняттях зображенням на площині є використання цікавих художніх технік. Вони допомагають юним творцям якнайповніше зреалізувати свій творчий задум, проявити творчі здібності, отримати цікаву, оригінальну роботу. Серед таких технік найпривабливішими для молодших школярів є “малювання” пластиліном, “малювання” нитками,

малювання пальцями, графографія, “малювання” мильними бульбашками та ін.

Важливими для розвитку творчих здібностей молодших школярів є також заняття зображенням в об’ємі. Вони передбачають оволодіння учнями початкової школи пластичними засобами художнього самовираження, розвивають зорове і мускульне сприймання форми, розвивають естетичні почуття, творчу уяву, фантазію. У процесі роботи над зображенням в об’ємі у дітей розвивається творча ініціатива, оскільки вони мають можливість самостійно вибирати тематику виробів, засоби виразності, способи зображення, художні матеріали.

Найцікавішими для молодших школярів є завдання по виготовленню народної іграшки. Робота виконується з глини чи тіста. Дітям варто дати завдання надати іграшці характерних рис. Для цього іграшки розписуються гуашшю, оздоблюються рельєфними візерунками, прикрашаються гравіюванням тощо. Вибір декору залежить від фантазії кожного учня. Добре, якщо робота мотивується виготовленням іграшки для подарунка рідним, відбору на виставку, для оздоблення інтер’єру класної кімнати.

Цікавими для молодших школярів є завдання по виготовленню декоративних рельєфів з тіста. На таких заняттях учні пробують свої сили у створенні рельєфної скульптури з подальшим декоративним розписом. Використання такої комбінованої техніки сприяє виникненню у дітей особливої зацікавленості і процесом, і результатом образотворення, допомагає у створенні на занятті атмосфери творчого пошуку, емоційного піднесення, без чого процес творчості неможливий. Творчі роботи учнів, що виконані у цій техніці, приваблюють своєю безпосередністю, зворушливістю, образністю, органічністю.

Розвитку творчої ініціативи молодших школярів сприяє також ліплення казкових персонажів. Характеристика героїв, що звучить у казці, допомагає учням досягти схожості у зображенні, підвищує інтерес до роботи. Дітям подобається ліпити Бабу-Ягу, Котика і Півника,

Дюймовочку та ін. Теми за мотивами казок можуть звучати і так: виліпити самого доброго, або самого злого героя. Таке завдання сприяє творчим проявам дітей, самостійному вибору того чи іншого персонажа, відбору засобів виразності.

Активізують творчу активність дітей колективні роботи в об'ємі ("Зоопарк", "Карнавал", "В гостях у героїв казки "Коза-Дерева" та ін). У процесі колективного ліплення учні вчаться зіставляти свою роботу з роботами інших, проявляють творчу ініціативу, вносячи свої пропозиції для покращення загального результату.

Розвитку творчих здібностей молодших школярів на заняттях ліпленням сприяють ігрові прийоми роботи, наприклад, проведення гри у гончарну майстерню, майстерню по виготовленню ляльок для театру та ін.

Висновки. Отже, заняття зображенням на площині та в об'ємі – важливий засіб розвитку особистості школяра, його творчого потенціалу. Уміння організувати ці заняття за законами творчості дасть можливість майбутньому учителю всебічно проявити творчу активність кожного учня, створити умови для вияву його власного світосприймання, допомогти кожній дитині використовуючи власні спостереження, оперуючи уявленнями, поєднуючи реальне і фантастичне, творити нове. Вони охоплюють вияв її власного світосприймання, уміння дитини використовувати власні спостереження, оперувати уявленнями, поєднувати реальне і фантастичне, творити нове.

Використані джерела

1. Дабіжа Л.П. Роль учителя у формуванні художньо-естетичного сприйняття молодшими школярами творів образотворчого мистецтва / Л.П. Дабіжа // Актуальні проблеми підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. С. 176-179.

2. Кардашов В.М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.М. Кардашов – К.: Видавничий Дім «Слово», 2007. – 296 с.
3. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Методичний посібник / С.В.Коновець – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2007. – 80 с
4. Полякова Г.А. Образотворче мистецтво. 1-7 класи / Г.А.Полякова. – Харків, 2001. -157 с.
5. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін / О.П. Рудницька. – К.: АПН України, 1998. -183 с.